

Tv-napló

Othello

Egy Shakespeare-bemutató mindig esemény, az volt a kaposvári színház Othello előadása is. A rendező Ács János már előző este elmondta, mi vezette a felújításnál, amihez Eörsi István új fordítást készíttetett, bár Kardos Lászlóéra igazán nem lehet azt mondani, hogy elavult. Ács János sok külsőséggel dolgozik, Othello és Jago vízben tapicskol, besározza magát, aminek jelképes értelme van, a rendező a lélek mélyén lejátszódó drámát keresi s ebben igaza is van, mert Shakespeare mindent tudott, jól lehet, nem olvasta Jung lélektanát. Az Othellónak azonban számos megközelítése lehetséges. Maga Shakespeare igazít el. Othello és Desdemona násza ugyanis felettébb szokatlan: a lány gazdag, előkelő, szép, a mór öregedő katonára, műveletlen, a tudományokban felettébb járatlan. Azt mondja, Desdemona azért szerette meg, mert megszánta keserű sorsát, de magyarázatnak ez kevés. Shakespeare Jagóval mondatja ki a lényegét, amikor arról elmélkedik, hogy a mór kedvéért ugyan miért utasította vissza a velencei nemeskisasszony előkelő kéréseit. „Ebből valami romlás szaga csap föl, zavaros vágyak, visszás hajlamok” – mondja, s ha egyszer lehiggad és övéivel veti össze a mórt, megbánja tettét.

Ebben a szerelemben bizony van valami patológikus elem, amihez hozzájárul, hogy Othellónak a Jagóban megtestesülő ősgonosszal kellene megvívnia s természetesen elesik az egyenlőtlen harcban. Itt már egy elejtett zsebkezdő is végzetes bizonyíték lehet, s a szerencsétlen mór nem is szerelmének, hanem végzetének kiszolgáltatottja.

A kaposvári előadás Lukáts Andorra és Kulka Jánosra épül. Mindketten a sors foglyai, amit külsejük is érzékeltet, talán túlzottan is, mert a vitéz mór és zászlósa azért nem ennyire toprongyos. Mellettük Nagy-Kálózy Eszter Desdemónája az égi tisztaság, a gyanutlan jóság, akinek el kell pusztulnia, amikor az ősgonosz tör be életébe. Kiszolgáltatott, mint a többiek. Így is lehet közeledni Othellohoz, ahogyan Ács János, de ezen kívül még nagyon sok értelmezése van ennek a drámának, melyben nemcsak emberi indulatok csapnak össze, hanem világok is.

Örkény

Személyes emlékekkel kezdem. A Lánchíd budai oldalán várt egy vendéglő kerthelyiségében. A 60-as évek közepén jártunk, már oldódott körülötte a csend, családi élete is rendeződött, de számomra még mindig az Ezüstpisztáng karcsú kötetének írója volt. Jókedvű volt, arról beszélt, hogy épp a Vígszínházból jön, valamit meg kellett beszélnie, s egy kéziratkötegre mutatott, amit maga elé tett az asztalon s állandóan szemmel tartotta. A Tóték kézírata volt. Voltaképp ekkor kezdődött Örkény István diadalmas pályája: a Tóthékat 1967-ben mutatták be s rövidesen világsiker lett. Mesterművek sora követte gyors egymásutánban, a Macskajáték, a Vérrokonok, a Pisti a vérzivatarban, a Kulcskeresők, a vihart kavarázó Forgószínpad s végük a Rózsakiállítás, ez a keserű szembenézés a halállal. Ekkor már beteg volt, akár búcsúnak is tekinthetjük ezt a regényt.

Most lenne 80 éves, a televízió a Rózsakiállítás színpadi változatával emlékezett rá, amit Horvai István igazított színpadra. Jól, tegyük hozzá, de a Rózsakiállítás regény, pontosabban három történet, nem olyan, mint a Tóték vagy a Macskajáték, aminek első változata regény volt. A műfaj ellenállását Horvai sem tudja legyőzni, a három történetet csak az fűzi egybe, hogy mindegyik a meghalás művészetéről, az ars moriendiéről szól. Örkény bölcs, bizarr ötletei sziporkázódnak, a harmadik portréban, az íróében, amit akár önarcképnek is tekinthetünk, filozófiai magaslatokba emelkedik. Nem tudjuk, mint vélekedik, amikor a csillagmezők lakójaként végignézi a Pesti Színház előadását. Valószínűleg azt mondja: tanuljatok meg élni. Ez a legtöbb, amit tehettek.

A színpadi változat elegáns, méltó Örkény szelleméhez, aki 1979-ben halt meg s most lenne 80 éves. Viharos élete volt, de utolsó tíz esztendejében a klasszikusok közé emelkedett.

Csányi László